І.М. Гоўзіч

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ
(Х КЛАС)
ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма факультатыўных заняткаў “Беларуская літаратура пачатку ХХ стагоддзя” знаёміць старшакласнікаў з агульнымі заканамернасцямі літаратурнага працэсу, прапаноўвае для вывучэнння творчасць канрэтных пісьменнікаў пачатку ХХ стагоддзя. Шматаспектна і дэталёва вывучаецца мастацкая спадчына класікаў беларускай літаратуры, з імем якіх звязана станаўленне беларускай маштабнай, нацыянальнай па духу паэзіі і прозы (Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна, Максіма Гарэцкага і інш.). Вучні знаёмяцца з асаблівасцямі станаўлення эпічнай традыцыі, з зараджэннем нацыянальнага ліра-эпасу, са станаўленнем прозы і драматургіі, з пытаннямі выпрацоўкі і станаўлення плыняў, стыляў і метадаў у літаратуры. Надаецца ўвага ўзнікненню нацыянальнай крытыкі і публіцыстыкі. Пры вывучэнні ўлічваецца “паскоранасць” літаратурнага працэсу пачатку ХХ стагоддзя. Праграма заснавана на паглыбленні і пашырэнні асобных тэм базавай агульнаадукацыйнай праграмы па беларускай літаратуры для ІХ – Х класаў, а таксама вывучэнні некаторых новых тэм.

Мэтай факультатыўных заняткаў “Беларуская літаратура пачатку ХХ стагоддзя” з’яўляецца раскрыццё змястоўнасці, арыгінальнасці, непаўторнасці і наватарства творчасці Каруся Каганца, Ядвігіна Ш, Цёткі, Уладзіслава Галубка, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна, Максіма Гарэцкага, Францішка Аляхновіча, Вацлава Ластоўскага, паказ іх ролі ў стварэнні асноўных каштоўнасцей ХХ стагоддзя.

Асноўныя задачы заняткаў – вызначыць істотнае і галоўнае ў кожнай з прапанаваных тэм, паказаць гісторыка-літаратурную панараму пачатку ХХ стагоддзя, навучыць дзесяцікласнікаў арыентавацца не толькі ў свеце

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

мастацкіх з’яў, але і ў творчасці асобных мастакоў слова, паглыбіць прыёмы, спосабы і навыкі аналізу канкрэтных літаратурных твораў.

Аб’ёмнасць і значнасць матэрыялу абумоўлівае наяўнасць аглядавых тэм, а наяўнасць манаграфічных тэм тлумачыцца яркімі творчымі індывідуальнасцямі ў нацыянальнай літаратуры азначанага перыяду.

На вывучэнне факультатыўных заняткаў “Беларуская літаратура пачатаку ХХ стагоддзя” адводзіцца 34 гадзіны.

Пералік твораў, пазначаных у праграме, можа карэктавацца настаўнікам у бок памяншэння ў залежнасці ад ступені падрыхтаванасці вучняў.

ПРАГРАМА ФАКУЛЬТАТЫЎНЫХ ЗАНЯТКАЎ
“БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ”

34 гадзіны

УВОДЗІНЫ

(1 гадзіна)

ХХ стагоддзе як гістарычная эпоха. Асноўныя гістарычныя падзеі (Першая сусветная вайна, рэвалюцыйныя падзеі ў Расіі). Складаныя шляхі сусветнага мастацтва і літаратуры. Пошукі новых спосабаў і форм мастацкага асэнсавання рэчаіснасці на шляхах мадэрнізму.

ПЕРЫЯДЫЗАЦЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ХХ СТАГОДДЗЯ

(1 гадзіна)

Значэнне і метадалагічныя прынцыпы перыядызацыі літаратурнага працэсу (А. Лойка, М. Мушынскі і інш.). Характарыстыка асаблівасцей літаратурнага працэсу. Асноўныя заканамернасці літаратурнага развіцця.

“НАШАНІЎСКІ ПЕРЫЯД”. АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА

(1 гадзіна)

Гістарычныя ўмовы развіцця літаратуры пачатку ХХ стагоддзя. Роля перыядычнага друку ў станаўленні нацыянальнай літаратуры. Газеты “Наша доля” і “Наша ніва”, кансалідацыя творчых індывідуальнасцей на платформе

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

“нашаніўства”. Дыскусія 1913 года. Культурна-асветніцкая і літаратурныя плыні ў нашаніўскім руху.

ЛІТАРАТУРНЫ ПАРТРЭТ КАРУСЯ КАГАНЦА

(2 гадзіны)

Грамадска-палітычная і асветніцкая дзейнасць пісьменніка. Шматграннасць таленту мастака. Сацыяльна-бытавая і гістарычная праблематыка твораў. Жанрава-стылявыя асаблівасці апавяданняў (“Што кажух, то не вата”, “Прылукі”), казак (“Ваўчок”, “Журавель і чапля”), п’есы “Модны шляхцюк”.

ЖЫЦЦЁВЫ І ТВОРЧЫ ШЛЯХ ЯДВІГІНА Ш

(2 гадзіны)

Біяграфія Ядвігіна Ш. Культурна-асветніцкая праца. Погляды пісьменніка на чалавека. Пачатак літаратурнай творчасці. “Малая” проза Ядвігіна Ш.: жанрава-стылявыя асаблівасці (“Гаротная”, “Васількі”, “Падласенькі”, “Зарабляюць”, “З маленькім білецікам”). Майстэрства дэталі ў творах.

ТВОРЧАСЦЬ ЦЁТКІ. ШМАТГРАННАСЦЬ КУЛЬТУРНА-ГАМАДСКАЙ І ТВОРЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

(2 гадзіны)

Праблемна-тэматычнае і жанравае наватарства паэзіі і прозы Цёткі. Выкарыстанне сімволікі і алегорыі ў творах (“Зялёнка”, “Асеннія лісты”, “Лішняя”). Публіцыстыка Цёткі як выяўленне яе асветніцкіх поглядаў (“Шануйце роднае слова!”). Вобраз паэткі ў літаратуры і мастацтве.

УЛАДЗІСЛАЎ ГАЛУБОК. СТАНАЎЛЕННЕ І РАЗВІЦЦЁ БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ І ТЭАТРА

(2 гадзіны)

Стан нацыянальнага тэатра і драматургіі на пачатку XX стагоддзя. Шматграннасць творчай асобы Ул. Галубка. Праблематыка, жанрава-стылявая спецыфіка п’ес Ул. Галубка (“Ганка”, “Пан Сурынта”, “Суд”, “Пісаравы імяніны”, на выбар настаўніка). Майстэтства Галубка-драматурга.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ТВОРЧАЯ ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦЬ ЯНКІ КУПАЛЫ

(4 гадзіны)

Жыццёвы і творчы шлях пісьменніка. Наватарства Янкі Купалы ў развіцці нацыянальнай паэзіі і драматургіі. Вытокі і класічныя адзнакі творчасці мастака. Разнастайнасць тэм, матываў, вобразаў купалаўскай лірыкі (на прыкладзе вершаў “Мужык”, “А хто там ідзе?”, “Бацькаўшчына”, “Прарок”, “У купальскую ноч”, “Як у лесе зацвіталі...”). Скразная ідэя нацыянальнага адраджэння, філасофская антытэза “прарок – натоўп” у лірыцы Я. Купалы. Мастацкая эвалюцыя Купалы-лірыка. Мастацкія пошукі паэта ў рэчышчы рамантызму і сімвалізму. Паэтычны эпас, яго наватарская сутнасць і гісторыка-літаратурнае значэнне (на прыкладзе паэмы “Адвечная песня”). Міфалагічныя і фальклорныя матывы ў паэме. Гістарычная абумоўленасць звароту мастака да драматургічных жанраў. Эвалюцыя Купалы-драматурга (“Паўлінка” (1912), “Прымакі” (1913), “Раскіданае гняздо” (1913), “Тутэйшыя” (1922) (агляд)). Вобраз народнага паэта ў літаратуры і мастацтве.

ЯКУБ КОЛАС – КЛАСІК БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

(4 гадзіны)

Жыццёвы і творчы шлях мастака. Вытокі творчасці Якуба Коласа. Колас-лірык (аналіз вершаў са зборнікаў “Песні жальбы” (“Наш родны край”, “Я не знаю...”, “Не бядуй!”, “Адлёт жураўлёў”), “Водгулле”(“Покліч”, “Цені-страхі”, “Крыж”, “На чужыне”). Арыентацыя на рэалістычныя традыцыі, выпрацаваныя Ф. Багушэвічам, Цёткай і інш. Сімвалічныя вобразы ў лірыцы паэта, адметнасць рытміка-інтанацыйнай будовы твора. Роля Якуба Коласа ў станаўленні нацыянальнай эпічнай традыцыі. Жанрава-стылявыя асаблівасці “малой” прозы пісьменніка: алегарызм, сімвалізм, арыентацыя на народную мудрасць, увага да складаных пытанняў маральнага выбару (“Казкі жыцця”, апавяданні “Сяргей Карага”, “Крывавы вір”). Ліра-эпас пісьменніка (паэмы “Новая зямля”, “Рыбакова хата”, “Сымон-музыка” (агляд)). Навуковая і грамадская дзейнасць Якуба Коласа (падручнік “Методыка роднае мовы”).

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Мастацкая і навукова-крытычная літаратура пра пісьменніка. Вобраз Коласа ў мастацтве.

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ І БЕЛАРУСКАЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЕ АДРАДЖЭННЕ

(3 гадзіны)

Перыяды жыцця і творчасці М. Багдановіча. Нетрадыцыйнасць фігуры Максіма Багдановіча ў беларускай паэзіі. Living Рознабаковасць таленту М. Багдановіча. Свядомая ўстаноўка аўтара на красу, на мастацкую аздобленасць верша. Пачатак літаратурнай дзейнасці. Дыскусія 1913 года і пазіцыя М. Багдановіча. “Вянок” як класічная кніга беларускай лірыкі. Завершанасць кампазіцыі кнігі, яе ідэйна-мастацкае адзінства. Майстэрства паэтычнага ўвасаблення гістарычнага лёсу народа. Праблемна-тэматычная навізна цыклаў “Места” і “Мадонны”. Вобраз мадонны як рэнесансны ідэал паэта. Інтэрпрэтатары кнігі. Пошукі нацыянальнага стылю і цыкл “На ціхім Дунаі”. Майстэрства Багдановіча-паэта. Клопаты Багдановіча пра адметнасць беларускай літаратуры. Багдановіч – крытык і тэарэтык літаратуры (арыкулы “Глыбы і слаі”, “За тры гады”). Вобраз паэта ў літаратуры, музыцы, выяўленчым мастацтве.

ЖЫЦЦЁВЫ І ТВОРЧЫ ШЛЯХ МАКСІМА ГАРЭЦКАГА

(3 гадзіны)

Трагізм лёсу мастака. Гарэцкі – пісьменнік, даследчык літаратуры, мовазнаўца, фалькларыст, перакладчык, публіцыст, рэдактар-выдавец. Праблемна-тэматычнае і жанрава-стылявое наватарства пісьменніка. Вобраз інтэлігента-адраджэнца ў апавяданнях і аповесцях М. Гарэцкага (“У лазні”, “У чым яго крыўда?”, “Дзве душы”). Антываенная скіраванасць твораў пісьменніка (“Рускі”, “Генерал”). Забароненыя творы М. Гарэцкага (“Скарбы жыцця”, “Лявоніус Задумекус”).

ЖЫЦЦЁВЫ І ТВОРЧЫ ШЛЯХ АЛЕСЯ ГАРУНА

(2 гадзіны)

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Перыяды жыцця і творчасці пісьменніка. Пачатак літаратурнай дзейнасці. Творчыя арыентацыі. А.Гарун і беларускае адраджэнне. Думы аб Беларусі – лейтматыў паэзіі А. Гаруна. “Матчын дар” – вяршыня творчасці паэта. Кампазіцыя зборніка. Прынцып колазвароту. Вобраз Радзімы ў творах. Філасофскія вершы А. Гаруна. Творчае засваенне і выкарыстанне фальклору. Паэтычнае майстэрства А. Гаруна. Проза А. Гаруна (апавяданні “Першы снег”, “Пан Шабуневіч”). А. Гарун – публіцыст. Месца і роля А. Гаруна ў беларускай літаратуры.

ФРАНЦІШАК АЛЯХНОВІЧ – ДРАМАТУРГ

(2 гадзіны)

Перыпетыі жыццёвага лёсу Ф. Аляхновіча. Шматграннасць яго творчай асобы. Класіфікацыя твораў драматурга даследчыкамі з улікам іх жанравай спецыфікі і праблематыкі. Уклад пісьменніка ў станаўленне нацыянальнай драматургіі і тэатра. Наватарства Аляхновіча-драматурга. Ф. Аляхновіч – даследчык гісторыі беларускага тэатра.

ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКІ ЯК ПІСЬМЕННІК, НАВУКОВЕЦ, ГРАМАДСКІ ДЗЕЯЧ

(2 гадзіны)

В. Ластоўскі як шматгранная і таленавітая асоба. Грамадска-палітычная, навуковая і рэдактарска-выдавецкая дзейнасць. Ідэйна-творчыя ўстаноўкі Ластоўскага. Власт – пачынальнік “нашаніўскай” палемікі ў 1913 годзе. Тэма гістарычнага мінулага ў творчасці пісьменніка (“Троіцкі замак”, “Князёўна Рагнеда”, “Ізяслаў” і інш.). Інтэлектуалізм, філасафічнасць прозы пісьменніка. Цэласны аналіз аповесці В. Ластоўскага “Лабірынт” (далёкае мінулае ў творы, ацэнка філасофска-рэлігійных сістэм, асаблівасці кампазіцыі і стылю). В. Ластоўскі – пачынальнік новых мастацкіх плыняў у нацыянальнай літаратуры.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

(1 гадзіна)

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Абагульненне вывучанага пра асноўныя тэндэнцыі ў беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя.

Правядзенне выніковай чытацкай канферэнцыі.

Прагназуемыя вынікі

У працэсе навучання вучні павінны авалодаць наступнымі ведамі:

– складанасць і супярэчлівасць эпохі пачатку ХХ стагоддзя;

– асноўныя этапы развіцця нацыянальнай літаратуры;

– асноўныя этапы жыццёвага і творчага шляху К. Каганца, Ядвігіна Ш, Цёткі, У. Галубка, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, А. Гаруна, М. Гарэцкага, Ф. Аляхновіча, В. Ластоўскага;

– асноўныя ідэйна-маральныя праблемы, жанравыя і стылёвыя асаблівасці вывучаных твораў;

– істотныя адзнакі паняццяў: мастацкі вобраз, літаратурны тып, народнасць літаратуры;

У працэсе авалодання ведамі выпрацоўваюцца наступныя ўменні вучняў:

– самастойна працаваць з мастацкімі тэкстамі і крытычнай літаратурай;

– рыхтаваць рэфераты, водгукі на прачытаныя творы, правільна афармляць іх структурныя часткі, бібліяграфію і цытаты;

– параўноўваць і супастаўляць творчасць розных пісьменнікаў, іх, жанравую палітру і асноўныя аспекты мастацкай вобразнасці;

– канспектаваць лекцыі настаўніка і выступленні аднакласнікаў;

– ставіць праблемныя пытанні і прымаць удзел у дыскусіях;

– весці літаратурны дзённік, адлюстроўваючы ў ім асабістыя ўражанні аб прачытаных кнігах, вершах, крытычных артыкулах і г.д.;

– карыстацца літаратуразнаўчымі крыніцамі і даведачнымі матэрыяламі (энцыклапедыямі, даведнікамі, слоўнікамі літаратуразнаўчых тэрмінаў).

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

РЭКАМЕНДАВАНАЯ ЛІТАРАТУРА

1. Абдзіраловіч І. Адвечным шляхам: Агледзіны беларускага светагляду. – Мн., 1993.
2. Адамовіч А. “Браму скарбаў сваіх адчыняю...” – Мн., 1980.
3. Архіўныя матэрыялы: Да жыцця творчасці Максіма Багдановіча. – Мн., 1996.
4. Багдановіч І. Э. Янка Купала і рамантызм. – Мн., 1989.
5. Барычэўскі Я.І. Паэтыка літаратурных жанраў. – Мінск, 1927.
6. Бугаёў Д.Я. Максім Гарэцкі. – Мінск, 2004.
7. Васючэнка П. Драматургічная спадчына Янкі Купалы: Вопыт сучаснага прачытання. – Мн., 1994.
8. Гапава В. Перачатваючы “Спадчыну” Купалы. – Мн., 1983.
9. Гаранін Л. Нацыянальная ідэя ў беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя. – Мн., 1996.
10. Гарэцкі М. Гісторыя беларускае літаратуры. Выд. 5-е. – Мн., 1992.
11. Гарэцкі М. Скарбы жыцця // Полымя. – 1993. – №2.
12. Гісторыя беларускай літаратуры: ХІХ – пачатак ХХ ст./ Пад рэд. М. А. Лазарука і А. А. Семяновіча. – 2-е выд. – Мн., 1998.
13. Гісторыя беларускай літаратуры ХХ ст.: У 4 т. Т. 1 – 2. – Мн., 1999.
14. Гніламёдаў У. Ад даўніны да сучаснасці: Нарыс пра беларус. паэзію. – Мінск, 2001.
15. Гніламёдаў У. В. Янка Купала: Новы погляд: Дапам. для настаўніка. – Мн., 1995.
16. Дасаева Т. Пошукі героя: З вопыту беларускай прозы 20-х гг. – Мн., 1993.
17. Жураўлёў В. Якуб Колас і паэтыка беларускага рамана. – Мн., 1991.
18. Зубараў Л. Максім Багдановіч. – Мн., 1989.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

19. Кабаковіч А. Паэзія Максіма Багдановіча: Дыялектыка нацыянальнага і эмацыянальнага. – Мн., 1978.

20. Каваленка В. Вытокі. Уплывы. Паскоранасць. – Мн., 1975.

21. Каваленка В.А. Міфа-паэтычныя матывы ў беларускай літаратуры. – Мн., 1981.

22. Каваленка В., Мушынскі М., Яскевіч А. Шляхі развіцця беларускай савецкай прозы. – Мн., 1972.

23. Казбярук У. Рамантычны пошук: Назіранні над беларускім рамантызму пачатку XX стагоддзя. – Мн., 1983.

24. Казбярук У. Светлай волі зычны звон: Алесь Гарун. – Мн., 1991.

25. Калеснік У. Тварэнне легенды: Літ. партрэты і нарысы. – Мн., 1987.

26. Конан У. Святло паэзіі і цені жыцця: Лірыка М. Багдановіча. – Мн., 1991.

27. Лойка А. Беларуская паэзія пачатку XX стагоддзя. – Мн., 1972.

28. Лойка А.А. Гісторыя беларускай літаратуры: Дакастрычніцкі перыяд: У 2 ч. 2-е выд. Ч.2 – Мн., 1989.

29. Лойка А. Максім Багдановіч. – Мн., 1966.

30. Максімовіч В. З гісторыі беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя. – Мн., 1997.

31. Максімовіч В. Ідэйна-эстэтычныя асновы беларускага мадэрнізму. – Мн., 1998.

32. Максімовіч В. Паэтычная міфатворчасць Янкі Купалы пачатку XX стагоддзя. – Мн., 1997.

33. Мушынскі М. Ад задумы да здзяйснення: Творчая гісторыя “Новай зямлі” і “Сымона-музыкі”. – Мн., 1965.

34. Мушынскі М.І. І нічога, апроч праўды: Якой быць «Гісторыі беларускай літаратуры». – Мн., 1990.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

35. Мушынскі М.І. Якуб Колас: Летапіс жыцця і творчасці. – Мн., 1982.

36. Навуменка І. Максім Багдановіч. – Мінск, 1997.

37. Навуменка І. Якуб Колас: Духоўны воблік героя. Мн., 1968.

38. Навуменка І. Янка Купала: Духоўны воблік героя. Мн., 1967.

39. Пшыркоў Ю. Летапісец свайго народа: Жыццёвы і творчы шлях Якуба Коласа. – Мн., 1982.

40. Рагойша В.П. Вяршыні: З невядомага і забытага пра Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча. – Мн., 1991.

41. Семяновіч А. Гісторыя беларускай драматургіі: XIX – пачатак XX стагоддзя. – Мн., 1985.

42. Сінькова Л.Д. Беларуская проза XX стагоддзя: Дынаміка жанравых структур. – Мн., 1996.

43. Стральцоў М. Загадка Багдановіча. – Мн., 1968.

44. Хромчанка К. Беларуская мастацкая проза (канец XIX – пачатак XX стагоддзя). – Мн., 1979.

45. Шамякіна Т.І. Беларуская класічная літаратура і міфалогія. – Мн., 2001.

46. Ялугін Э. “Без эпітафіі”. – Мн., 1989.

47. Янка Купала: Энцыклапедычны даведнік. – Мн., 1986.

48. Янка Купала і Якуб Колас: Некаторыя аспекты творчасці. – Мн., 1982.

49. Янушкевіч Я. Неадменны сакратар Адраджэння: Вацлаў Ластоўскі. – Мн., 1995.

50. Ярош М.Р. Янка Купала і Якуб Колас: Параўнальны аналіз творчасці. – Мн., 1988.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ